

7. Масленченков Ю. С., Арсланбеков-Федоров А. А. Технология межбанковского кредитования в российских условиях — М.: БДЦ-пресс, 2004. — 192с.

8. Мороз А. М., Савчук М. І., Пуховкіна М. Ф. та ін. Банківські операції: Підручник. — 2-ге вид., випр. і доп. — К.: КНЕУ, 2002. — 476 с.

9. Прокопенко І. Ф., Ганін В. І., Соляр В. В., Маслов С. І., Основи банківської справи: Навч. посіб. — К.: Центр навч. літ., 2005. — 410 с.

10. Туркало Р. І. Банківська справа: Навч. посіб. — Тернопіль: Карт-бланш, 2001. — 314 с.

Стаття надійшла до редакції 14.01.09.

УДК 657.1

О. М. Кузьменко

здобувач кафедри
обліку підприємницької діяльності
ДВНЗ «КНЕУ імені Вадима Гетьмана»

СУТНІСТЬ ФАКТОРИНГУ ЯК ЗАСОБУ ФІНАСУВАННЯ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ

В статье рассмотрены основные проблемы сути факторинга и представлены основные направления его классификации. Сделана попытка выделить доминирующие факторы, оказывающие влияние на развитие факторинговых операций в Украине.

In the articles considered basic problems of essence of factoring and basic directions of his classification are given. An attempt to select dominant factors which influence on development of factoring operations in Ukraine is done.

Ключові слова: фінансова послуга, факторинг, фактор, клієнт, відступлення права вимоги.

Актуальність розвитку факторингових відносин в Україні обумовлена станом розрахунків та наявних боргових зобов'язань. Проблема дебіторської заборгованості для постачальників товарів і послуг ставала дедалі серйознішою, що визначило виняткову популярність факторингу як простого й доступного механізму кредитування й призвело до швидкого зростання кількості клієнтів. Так, у зв'язку зі світовою економічною кризою, яка вплинула і на економіку України у 2008 р., досить гострою вважається проблема неплатежів, нестачі обігових коштів підприємств, про що свідчить питома вага дебіторської і кредиторської заборгованостей. У цих умовах потрібен пошук нових механізмів залучення

коштів, адаптованих до конкретних умов господарювання. Зіткнувшись із подібними проблемами 20—30 років тому, компанії західноєвропейських країн знайшли вихід, використавши новий тоді фінансовий продукт, який дістав назву *факторинг*.

Зважаючи на те що фінансове ресурсозабезпечення економічного розвитку в умовах функціонування ринкових відносин неможливе без використання сучасних форм та інструментів розрахунково-платіжних взаємозв'язків, аналіз перспектив розвитку факторингу в Україні сьогодні є вкрай важливим.

На вітчизняному ринку надання фінансових послуг факторинг за останні три роки значно «зміцнив» свої позиції.

Узагальнені дані щодо видів фінансових послуг, які мають право надавати фінансові компанії, що внесені до Державного реєстру Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг, наведено у табл. 1

Таблиця 1

**ІНФОРМАЦІЯ ЩОДО КІЛЬКОСТІ ФІНАНСОВИХ КОМПАНІЙ,
ЯКІ МАЛИ ПРАВО НАДАВАТИ ФІНАНСОВІ ПОСЛУГИ**

Вид фінансової послуги	Кількість фінансових компаній, які можуть їх надавати		
	станом на 31.12.06	станом на 31.12.07	станом на 30.09.08
Залучення фінансових активів юридичних осіб із зобов'язанням щодо наступного їх повернення	71	96	10
Залучення фінансових активів фізичних осіб із зобов'язанням щодо наступного їх повернення шляхом укладання договорів управління майном	59	70	34
Надання позик	27	32	32
Надання порук (поручительств)	31	36	42
Надання гарантій	30	34	40
Надання фінансових кредитів за рахунок власних коштів	28	35	40
Факторинг	29	39	47
Фінансовий лізинг	25	27	33
Переказ грошових коштів	1	4	6

Вид фінансової послуги	Кількість фінансових компаній, які можуть їх надавати		
	станом на 31.12.06	станом на 31.12.07	станом на 30.09.08
Діяльність з обміну валют	1	1	1
Обслуговування дорожніх чеків	0	2	2
Залучення коштів установників управління майном з метою фінансування будівництва житла	0	31	80
Обслуговування платіжних карток	0	1	2
Довірче управління (для довірчого товариства)	0	1	2
Кліринг	0	0	1
Інші форми здійснення розрахунків	0	1	1

Більшість факторингових компаній використовує зарубіжні методи та методики організації надання факторингових послуг. Однак використання зарубіжних методик потребує їх пристосування до специфіки організації надання факторингових послуг на вітчизняних підприємствах. До основних перешкоджальних чинників належать такі: відсутність єдиного нормативно-правового акта, який би регулював факторингові операції; невідповідність вимогам нормативно-правової бази відображення обліку факторингових операцій. Крім того, потребують запровадження форми документації з оперативного обліку факторингових операцій, залишається невирішеною проблема адаптації автоматизованого обліку факторингових операцій на вітчизняному ринку надання фінансових послуг.

У літературі даються такі визначення факторингу: «фінансова операція з переуступлення прав на справляння боргів», «універсальна система фінансового обслуговування клієнтів, до якої входить бухгалтерський облік, розрахунки з постачальниками і покупцями, страхування, кредитування, представництво...», «факторинг — це комплекс фінансових послуг, що надаються компаніям — оптовим постачальникам товарів і послуг, котрий має безстроковий характер і стратегічний інтерес як для останніх, так і для сторони, що фінансує» [5, с. 35; 7, с. 54].

Законодавством України факторинг віднесено до фінансових послуг.

У Законі «Про податок на додану вартість» поняття факторингу було введено з фіскальною метою. У цьому Законі факторинг визначається як операція з переуступлення права вимоги практично будь-якого боргу з одночасною або наступною компенсацією вартості такого боргу [2].

Відповідно до Закону України «Про банки та банківську діяльність» факторинг — це «придбання права вимоги на виконання зобов'язань у грошовій формі за поставлені товари чи надані послуги із взяттям на себе виконання таких вимог і приймання платежів» [3].

Цивільний і Господарський кодекси, що набули чинності, зробили більш повним регулювання факторингу як поступки права грошової вимоги. До появи кодексів поняття про факторинг не було однозначним, оскільки окремі його елементи були розкидані у різних нормативних документах.

Згідно зі ст. 1077 Господарського кодексу під факторингом розуміється фінансування під поступку права грошової вимоги.

Факторинг є одним з найбільш перспективних видів фінансових послуг і ефективним знаряддям у руках досвідченого менеджера.

Сторонами у договорі факторингу є фактор і клієнт.

Клієнтом у договорі факторингу може бути фізична або юридична особа, яка є суб'єктом підприємницької діяльності.

Фактором може бути банк або фінансова установа, а також фізична особа — суб'єкт підприємницької діяльності, яка відповідно до закону має право здійснювати факторингові операції.

Факторинг — особлива форма фінансування, при якій фірма-посередник (фактор) купує в постачальника платіжні вимоги за відвантажену продукцію (право інкасувати дебіторську заборгованість). У такий спосіб фінансова компанія кредитує оборотний капітал клієнта та перебирає на себе його кредитні й валютні ризики.

Основними видами факторингу є:

- без права регресу (тобто без права зворотної вимоги платежу з постачальника). Договір про факторингове обслуговування без регресу укладається при постійних і тривалих відносинах між постачальником і фінансовою компанією. Договір передбачає переуступлення постачальником усіх боргів своїх платників (дебіторів), 100 %-ний захист від появи сумнівних боргів і забезпечення гарантованого припливу коштів, ведення обліку дебіторської за-

боргованості. За бажанням постачальника може забезпечуватися попередня оплата рахунків;

- із правом регресу, тобто фінансова компанія не страхує кредитний ризик. Цей ризик і далі несе постачальник. Це означає, що компанія має право повернути постачальникові боргові вимоги на будь-яку суму, не оплачені клієнтами протягом певного строку.

Факторинг — унікальний фінансовий інструмент, який може ефективно вирішувати велику кількість завдань та проблем, що стоять перед підприємством, у тому числі економічні, фінансові, продажу та маркетингові.

Щодо відображення обліку факторингових операцій розглянемо такий приклад.

Підприємство-клієнт здійснює поставку товару покупцеві (боржникові) на умовах відстрочення платежу на три місяці на суму 240 тис. грн, у тому числі ПДВ — 40 тис. грн.

Не чекаючи строку платежу, клієнт здійснює відступлення права вимоги оплати поставки номіналом 240 тис. грн факторові.

Фактор фінансує клієнта наданням авансового платежу, рівного 80 % від номіналу вимоги (від суми, зазначеної в накладній), — 192 тис. грн. Розмір винагороди факторові встановлюється із застосуванням дисконтного методу (20 % річних від номіналу заборгованості, що уступається), що за три місяці становитиме 12 тис. грн: $(240 \times 20 \% \times 90) : 360$. За умовами договору винагорода утримується з коштів, що підлягають перерахуванню клієнтові.

При настанні строку платежу боржник повністю погашає свою заборгованість перед фактором — 240 тис. грн.

Зарезервований залишок суми (20 %) перераховується фактором на поточний рахунок клієнта після одержання коштів від боржника за мінусом винагороди.

У табл. 2 наведено облік факторингових операцій.

На даний час факторинг — найдинамічніша послуга на фінансовому ринку України, але незважаючи на те що факторинг є дієвим та ефективним механізмом розрахунків між суб'єктами господарювання, розвиток факторингу стримується в Україні також через існування певних перешкод у національному законодавстві. Дальше вдосконалення нормативної бази у цій сфері може дати значний поштовх розвитку ринку факторингу в Україні, як це вже відбулося у 2004 р. після ухвалення Цивільного та Господарського кодексів.

Таблиця 2

ОБЛІК ФАКТОРИНГОВИХ ОПЕРАЦІЙ

№	Зміст операції	Бухгалтерський облік		
		Д-т	К-т	Сума
Облік у клієнта				
1	Відвантажено товар покупцеві	361	702	240
2	Нараховано податкове зобов'язання з ПДВ	702	641	40
3	Списана собівартість товару	902	28	170
4	Оформлено відступлення права вимоги факторові (передано документи)	377	361	240
5	Нараховано винагороду факторові за фінансування (відповідно до договору)	951	684	12
6	Утримано винагороду факторові за фінансування із сум, що підлягають одержанню (відповідно до договору)	684	377	12
7	Отримана від фактора сума авансового платежу (80 % від номіналу)	311	377	192
8	Нараховано винагороду за ведення реєстру рахунків дебіторів (у міру нарахування)	952	685	1
9	Утримано винагороду за ведення реєстру рахунків дебіторів із сум, що підлягають одержанню	685	377	1
10	Одержання від фактора сума остаточного платежу (240 – 192 – 12 – 1)	311	377	35
11	Відображено фінансовий результат:	702	791	200
	✓ дохід від реалізації товару	791	902	170
	✓ собівартість реалізованого товару	792	951	12
	✓ витрати за факторингом	792	952	1
Облік у боржника				
12	Одержання товар від постачальника	281	631	200
13	Нараховано податковий кредит з ПДВ	641	631	40
14	Відображено зміну кредитора відповідно до одержаного повідомлення	631	685	240
15	Перераховано плату за товар факторові	685	311	240

У 2006 р. Україна приєдналася до Конвенції УНІДРУА про міжнародний факторинг, яка регулює питання застосування договорів факторингу і переуступлення права грошової вимоги, що має полегшити ухвалення законів, які б чітко регулювали надання факторингових послуг.

Отже, факторингові операції можна визначити як гнучкий інструмент у розрахунково-платіжних відносинах покупців та постачальників, який максимально враховує інтереси сторін і є перспективним напрямом розвитку як для фінансових компаній, що його застосовують, так і для їх клієнтів.

Факторинг — дієвий інструмент для стимулювання розвитку економіки, тому розв'язання наявних проблем сприятиме підвищенню ефективності фінансових систем країн в умовах фінансової кризи, зокрема України.

Література

1. Цивільний кодекс України від 12.05.04 № 1713-IV (1713-15)-ВР, зі змінами і доповненнями.
2. Закон України «Про податок на додану вартість» від 03.04.97 № 168/97-ВР, зі змінами і доповненнями.
3. Закон України «про банки та банківську діяльність» від 07.12.2000 № 2121-III, зі змінами і доповненнями.
4. Закон України від 12.07.01 № 2664-III «Про фінансові послуги й державне регулювання ринків фінансових послуг», зі змінами і доповненнями.
5. *Внукова Н. М., Грачов В. І., Кузьминчук Н. В.* Ринок фінансових послуг. — Х.: Інжек, 2004. — 276 с.
6. *Ковалева А. М., Лануста М. Г., Скомай Л. Г.* Финансы фирмы: Учебник. — 2-е изд. испр. и доп. — М.: ИНФРА-М, 2002. — 493 с.
7. *Буценко І. М.* Факторинг у міжнародній торгівлі // Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво. — 2006. — № 5. — С. 53—55.
8. *Никитин А. В., Ковалев Д. А.* Развитие факторинговых операций в коммерческих банках России // Финансовый бизнес. — 2005. — Май — июнь. — С. 24—30.
9. *Склеповий Є. В.* Ринок факторингових послуг в Україні // Фінанси України. — 2005. — № 9. — С. 109—115.
10. *Склеповий Є. В.* Інструменти запобігання фінансовим ризикам при здійсненні факторингових операцій комерційними банками // Банківська справа. — 2005. — № 3. — С. 70—75.

Стаття надійшла до редакції 15.01.09.